

Besedni red kot primer italijanske interference v južnoprimorski slovenščini

Anja Zorman

Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem
anja.zorman@fhs.upr.si

V prispevku je predstavljeno prevzemanje italijanskega besednega reda v stilno nezaznamovanem odvisnem stavku v slovenščino kot primer italijanske interference v južnoprimorski slovenščini. Analizirani korpus obsega govornjena in pisna besedila, ki po funkciji spadajo v praktično sporazumevalno zvrst. Rezultati analize kažejo na močan vpliv italijanskega besednega reda na zaporedje stavčnih členov pri govornih južnoprimorske regije, pri čemer gre tendenca v glavnem v smeri skladenjskega poenostavljanja.

Ključne besede: interferenca, jeziki v stiku, protistavna analiza, besedni red, slovenščina, italijanščina.

Nel presente contributo viene presentato il transfer dell'ordine dei costituenti nella frase dipendente stilisticamente non marcata come esempio di interferenza dall'italiano allo sloveno del Litorale. Il corpus analizzato comprende sia enunciati orali che scritti, appartenenti al registro mediamente formale o informale. Dall'analisi del corpus emerge una forte influenza dell'ordine dei costituenti in italiano sul loro ordine nello sloveno del Litorale con una tendenza alla semplificazione sintattica.

Parole chiave: interferenza, lingue in contatto, analisi contrastiva, ordine dei costituenti, sloveno, italiano.

Termin interferenca je v poznih šestdesetih letih prejšnjega stoletja vpeljal Weinreich (1968), pri čemer je posameznikova nesposobnost popolnega ločevanja jezikov med dvojezičnimi govorniki predstavljala 'napako' oziroma 'neuspeh'. Zaradi negativne konotacije se je kasneje predvsem v teoriji učenja drugih jezikov namesto termina interferenca začel pojavljati termin transfer, v zgodnjih sedemdesetih se je pojavil koncept interjezika¹ kot osebnega, nestalnega in fleksibilnega jezikovnega sistema, ki ga gradi posameznik, ki se uči drugega jezika. S tem se pogled na posameznikovo sporazumevalno zmožnost v drugem jeziku prestavi iz izkrivljene različice ciljnega jezika na s pravili urejen sistem sporazumevanja. V jezikoslovju in

sociolingvistiki se termin interferenca še vedno uporablja kot nevtralen izraz za odstopanja od jezikovne norme in rabe, ki se pojavljajo v dvojezičnih oziroma večjezičnih govornih kot rezultat stika med jezikoma oziroma med jeziki in njihovega medsebojnega vplivanja.

Pojav interference med jeziki je torej stalnica med jeziki v stiku na dvojezičnih ali večjezičnih območjih ter med jeziki v stiku zaradi ekonomskih, političnih ali demografskih dejavnikov.² S pojavom informacijsko-komunikacij-

2 Poleg interference so na omenjenih območjih prisotni še drugi pojavi, ki izhajajo iz stikanja jezikov in kultur, npr. jezikovno preklapljanje (it. commutazione del codice, an. code-switching) (Kje je tvoj zaino?, Vado in banca a pagare una pložnica), ki se pogosto pojavlja v kombinaciji s kalkom iz drugega jezika (Gremo en giro, La professoressa mi ha dato il popravni). Jezikovno preklapljanje lahko zadeva (1) strukturo besede (One lahko petegolirajo, ki imajo cajt), (2) strukturo stavka (Kje je tvoj zaino?) ali povedi (È meglio, da neanche ne razmišljaš o tem) (3) strukturo besedila, ki ga sestavlja več

1 Larry Selinker, "Interlanguage," *International Review of Applied Linguistics* 10, no. 3 (1972): 209-231.

skih tehnologij pa so vse bolj zaznavne tudi interference iz tujih jezikov, predvsem angleščine. Na pojav in jakost interference iz tujih jezikov pomembno vpliva tudi kakovost prevodov iz teh jezikov v govorčev prvi jezik. Interferenca zadeva vse ravni jezika, najpogostejša in najbolj opazna je sicer na pomenski ravni v obliki prevzetih besed, vendar so nanjo občutljive tudi ostale ravni jezika.

Analiza interferenc iz sosedskega jezika pomembno prispeva k sociolingvističnemu poznavanju in razumevanju značilnosti govorcev določene govorne skupine in njihovih odnosov z govorniki drugih govornih skupin, s katerimi so v stiku. Rezultati analiz imajo prav tako pomembno vlogo v izobraževanju, predvsem pri jezikovni vzgoji. Čeprav se je sčasoma izkazalo, da protistavna analiza jezikovnih sistemov ne more predvideti vseh napak, ki se pojavljajo pri učenju jezikov, in da se številne napake, ki naj bi se pojavile zaradi kontrastov med jezikoma, ne pojavijo, ostaja poznavanje (potencialnih) interferenc način, ki govorniku omogoča, da se v svojem in/ali drugem oziroma tujem jeziku izraža pravilneje.

Med skladijskimi interferencami iz italijanščine na južnoprimorsko slovenščino se najpogosteje omenjajo odsotnost dvojine³, kalki (npr. kako se kličeš namesto kako ti je ime) in besedni red stavčnih členov.

V analizi pisnih izdelkov učencev iz Nabrežine je Caharija Pizzolitto (1991/92)⁴ ugotovila, da je problematičen predvsem položaj glagolov (Po kosilu oče gre v Šemplaj; Drugače moja družina je še precej mirna; [...] je vedel, da Mitja je šel pohajtat), položaj zaimenske besede (Vam predstavljam mojo družino) in povratne oblike (Se ukvarja z zajčjerejo). Pri položaju glago-

povedi (Ti moram povedat eno novo. È incredibile che cosa si inventano queste persone) ter (4) kot vprašanje na koncu povedi, s katerim govorec sogovorca pozove, da izrazi (ne) strinjanje s povedanim (Manjka še dvajset centov, giusto?). Medstavčno preklapljanje pogosto označuje tudi termin mešanje kodov (it. enunciazione mistilingue, an. code-mixing). (Berruto 1993; 2004, Alfonzetti 2010).

3 Ta je v zadnjem času zaznavna tudi med ostalimi slovenskimi govorniki.

4 Vera Caharija Pizzolitto, "Interference z italijanščino v pisnih izdelkih učencev srednje šole v Nabrežini," *Jezik in slovnstvo* 37, no. 8 (1991/92): 217-225.

la se v vseh treh primerih, ki jih navaja avtorica, po modelu italijanščine povedek umešča za osebkom. V kontrastu z italijanščino je v slovenščini v prvem in drugem primeru predvidljiv besedni red prislov / prislovno določilo – povedek – osebek, v tretjem primeru pa se v predmetnem odvisniku sestavljene glagolske paradigme delijo, osebek se vrine vanje. Položaj glagola ob zaimenskih in povratnih oblikah je v slovenščini odvisen od (ne)izraženosti osebkov: v povedih z izraženim osebkom se umeščata pred povedek, v povedih z neizraženim osebkom pa za povedek, medtem ko ostaja v italijanščini zaporedje nespremenjeno, ne glede na izraženost osebkov, kar je kot interferenca iz italijanščine razvidno iz navedenih primerov. Podobno ugotavlja tudi Ožbot (2009)⁵, da študenti prevajalstva iz Trsta pri prevodu iz italijanščine v slovenščino v glavnem ohranjajo enak besedni red, na primer sestavljenih glagolskih paradigem ne delijo, da bi vanje vrinili osebek, prislov ali drug element. Pomozni in osrednji glagol sta blizu, čeprav slovenščina med njiju omogoča vrivanje več elementov, med drugim osebkov. Ob tem avtorica poudarja, da je vpliv italijanske skladnje pri prevodih zaradi prisotnosti modela, ki nedvomno vpliva na jezikovno produkcijo, še močnejši kot pri prostem izražanju.

Raziskava Caharije Pizzolitto (1991/92) se ukvarja z zamejskimi Slovenci, raziskava Ožbot (2009) s študenti slovenščine v Trstu, ki so pretežno zamejci⁶. Predvidevamo, da je podobna interferenca prisotna tudi pri južnoprimorskih govornicah, saj je na obeh straneh meje učenje slovenščine od rojstva dalje kognitivno intenzivno povezano z italijanščino. Kranjc (1992/93)⁷ pojasnjuje, da otroci že zelo zgodaj usvojijo besedni red, pri čemer ima ključno vlogo kakovost govorn-

5 Martina Ožbot, "Nekaj kontrastivnih beležk o italijanščini in slovenščini in nekaj opažanj o jezikovni produkciji pri govornicah slovenščine v Italiji," *Jezik in slovnstvo* 54, no. 1 (2009): 25-47.

6 V vzorec so vključeni deloma tudi študenti italijanščine v Ljubljani. Glede razprave o besednem redu se primeri prav gotovo nanašajo na zamejski del vzorca.

7 Simona Kranjc, "Otroški govor," *Jezik in slovnstvo* 38, no. 1-2 (1992/93): 19-28.

jenega jezika, s katerim so pretežno v stiku⁸. Italijanska interferenca je tako prisotna pri govorcih vseh generacij, ne glede na dejstvo, da se velik delež otrok z italijanščino aktivno prvič sreča v šoli, čeprav je območje južne Primorske dvojezično⁹. Govorjeni jezik in s tem interferenca se namreč prenaša medgeneracijsko, interferenca se torej pojavlja ne glede na količino in intenzivnost stika govorcev z italijanščino. V raziskavi, ki jo predstavljamo v pričujočem prispevku, smo tako skušali identificirati mesta italijanske interferenice pri govorcih južne Primorske, pri čemer smo se omejili na besedni red v skladenjsko nezaznamovanem¹⁰ odvisnem stavku.

Zaporedje stavčnih členov v slovenščini in italijanščini

Prve raziskave besednega reda segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja¹¹ in so se ukvarjale predvsem s tipologijo nezaznamovanih enostavnih trdilnih povedi. Iz teh raziskav izhaja, da večina jezikov pripada skupinam, za kateri je značilno zaporedje SOV¹² oziroma SVO¹³. Pri tem je treba poudariti, da v nekaterih jezikih ni moč jasno določiti zaporedja stavčnih členov, na primer v slovenščini, čeprav tipološko spada v skupino SVO tako kot italijanščina. Sodobni italijanski jezik je glede besednega reda stavčnih členov manj fleksibilen od slovenščine, kar je na splošno značilno za jezike, ki ne poznajo sklanjatve samostalnika.

8 K usvajanju jezikovnega sistema knjižnega jezika pri otrocih pomembno pripomore poslušanje besedil v zbornem jeziku. Branje otrokom je torej pomemben dejavnik pri razvoju ne le besednega zaklada, temveč tudi jezikovnega sistema.

9 Dvojezična območja so določena s statuti Obalnih občin Koper, Izola, Piran, Ankaran.

10 Benincà (2001) ločuje med tremi vrstami (ne)zaznamovanosti: pragmatično, skladenjsko in fonološko. Pragmatično nezaznamovana poved se lahko pojavi v teoretično neomejenem obsegu sporazumevalnih položajev, skladenjsko nezaznamovana je poved, v kateri zaporedje njenih sestavnih delov odgovarja sistemu, kot ga opisuje jezikoslovje, medtem ko je za fonološko nezaznamovano poved značilen neprekinjen intonacijski tok oziroma intonacija pripadajoča določeni (sporočilni) strukturi.

11 Pionirske raziskave na področju tipološke razvrstitve jezikov glede na besedni red osnovnih stavčnih členov (osebek, povedek, predmet) je opravil Greenberg (1963).

12 Osebek – predmet – povedek.

13 Osebek – povedek – predmet.

V slovenščini besedni red stavčnih členov ni popolnoma predvidljiv. V enostavni trdilni povedi lahko prepoznamo zaporedje SVO, ko obliki za osebek in predmet sovpadata (npr. Dekle bere časopis), pri čemer je element levo od povedi osebek, desno pa predmet. Ko obliki ne sovpadata, besedni red ni predvidljiv (npr. Otroci so jedli piškote; Piškote so pojedli otroci) in je odvisen od členitve po aktualnosti, t.j. smeri od bolj znanega (tema) proti manj znanemu (rema). Izhodišče in jedro enostavne povedi sta povezana s prehodom. Ko je enostavna poved del besedila, so v enostavni nezaznamovani povedi poleg omenjenega predvidljiva še nekatera zaporedja stavčnih členov¹⁴, pri čemer govorec prav tako sledi členitvi po aktualnosti.

Slovenščino torej umeščamo med jezike, v katerih ni mogoče jasno določiti besednega reda stavčnih členov, medtem ko je v italijanščini ta bistveno bolj določen. Njegova funkcija je primarno skladenjska, v minimalnem stavku (it. frase nucleare o minima) trdilne nezaznamovane enostavne povedi je osebek tako samostalniška sintagma pred povedkom, tista, ki mu sledi, je predmet (1):

(1) Marta ha aiutato Luca.

V povedi (1) je Marta osebek, Luca je predmet. Inverzija samostalnikov povzroči logično-pomensko in skladenjsko spremembo povedi (2). Poved s spremenjenim besednim redom je stilno zaznamovana (3) ali celo pomensko nesprejemljiva (4):

(2) Luca ha aiutato Marta.

(3) I giornali, li compra il nonno.

(4) *Un libro legge Luca.

V (2) je Marta izgubila skladenjsko funkcijo osebkata in vrši funkcijo predmeta. V (3) je zaradi premestitve ali dislokacije predmeta na levo

14 Npr. prislovno določilo – povedek (npr. Danes delamo); povedek – prislovno določilo / predmet (npr. Delali smo tri dni / izpit); prislovno določilo – povedek – predmet (npr. Tukaj smo našli dokaze); osebek – predmet v dajalniku – povedek – predmet v tožilniku (npr. Mama je otrokom pripravila kosilo); prislovno določilo časa – prislovno določilo lastnosti – povedek (npr. V preteklosti so se pogosto selili) (Toporišič 2000).

(it. *dislocazione a sinistra*) osebek v položaju manj znanega (reme) in torej jedro povedi. Premeščanje izhodišča in jedra tako spremeni stilno nezaznamovano poved v zaznamovano. Beruto (2004) označuje premeščanje jedra na levo kot učinkovit način poudarjanja dela povedi v italijanščini.

Postpozicija osebkov v italijanščini je dovoljena, ko to zahtevajo pragmatične značilnosti diskurza (5) in ko to zahteva pomenska narava posameznih glagolov (6):

(5) *Si prepara al salto* Peter Prevc.

(6) *Arriva il treno.*

V (5) govorec posreduje pričakovano novico (jedro povedi) in ta je poudarjena, če se nahaja na koncu povedi. Enovalentni povedek (it. *monovalente*), kot je na primer glagol 'arrivare' v (6) spada v skupino t.i. neakuzativnih glagolov (it. verbi *inaccusativi*), ki izražajo nenadno spremembo stanja, neodvisno od osebkovega namera, (npr. pasti, ozdraveti, izginiti); spremembo položaja, ki je posledica gibanja v določeno smer (npr. prispeti, priti, vstopiti, zbežati); stanje (npr. ostati); dogajanje (npr. zgoditi se, pripetiti se), pri čemer pretežni delež učinka izvršitve dejanja nosi povedek, medtem ko je pomen, ki ga posreduje osebek, drugotne narave in se zato nahaja za povedkom (Sabatini 2012).

V odvisnem stavku je položaj osebkov nekoliko manj predvidljiv, vezan je na vsebinsko funkcijo izhodišča oziroma jedra povedi in se torej lahko pojavlja tudi za povedkom, ko to zahtevajo pragmatične značilnosti diskurza ali pomen glagola (7):

(7) *E si fece dare il giornale perché di fianco alla réclame c'erano i risultati delle corse.* (N 20)¹⁵

Podobno se tudi v slovenščini osebek nahaja za povedkom na koncu povedi, ko ima funkcijo jedra (8):

¹⁵ Kontrasti med jezikoma so ponazorjeni s primeri iz kratke zgodbe Novecento avtorja Alessandra Baricca in njegovega prevoda v slovenščino (Devetsto, prevedla Maja Novak) ter romana *Io e te* avtorja Niccolò Ammaniti in njegovega prevoda (*Jaz in ti*, prevedla Vera Troha).

(8) *In je zaplenil časopis, ker so bili poleg reklame objavljeni izidi konjskih dirk.* (D 19)

Posamezna zaporedja stavčnih členov v odvisnem stavku so v italijanščini vendarle predvidljiva, t.j. ob nominalnem povedku (it. *predicato nominale*), sestavljenih glagolskih paradigmah in glede na naslonke. Vsa navedena zaporedja so predvidljiva tudi v slovenščini, vendar se med jezikoma ne prekrivajo, kar torej potencialno povzroča interferenco v enem ali drugem jeziku ali celo v obeh.

Ob nominalnem povedku, sestavljata ga povedkova vez (it. *copula*) in povedkovo določilo (it. *complemento predicativo del soggetto*), se osebek umešča pred povedek (7 – 9):

(9) *Suoniamo perché l'Oceano è grande [...].* (N 13)

(10) *Non credo ci sia bisogno di spiegarvi come questa nave sia, in molti sensi, una nave straordinaria.* (N 15)

(11) *Se quella tastiera è infinita, [...]* (N 56).

V italijanščini se torej osebek nahaja pred povedkom, t.j. povedkovo vezjo in povedkovim določilom. V kontrastu z italijanščino pa je v slovenščini osebek umeščen med povedkovo vez in povedkovo določilo (12–14):

(12) *Igrali smo, ker je ocean velik [...].* (D 13)

(13) *Najbrž mi ni treba razlagati, da je ta ladja izjemna.* (D 14)

(14) *Če je tista klaviatura neskončna [...]* (D 55).

Za sestavljene glagolske paradigme je v italijanščini značilno, da so nedeljive. Pomožnik in povratne oblike se nahajajo neposredno pred osrednjim glagolom, med pomožnik in pretekli deležnik se lahko umeščajo le določena prislovna določila časa (15):

(15) *Lo trovò un mattino che erano già scesi tutti, a Boston, lo trovò in una scatola di cartone.* (N 18)

V slovenščini se med pomožnik in pretekli deležnik ter povratne oblike in glagol lahko

umeščajo različni stavčni členi, med drugim tudi osebek (ta ladja, kdo, vsi), kar pa je v italijanščini nesprejemljivo (16):

(16) Našel ga je nekega jutra, ko so se vsi že izkrcali, v Bostonu, našel ga je v kartonasti škatli. (D 17)

V slovenščini se osebek lahko umešča tudi med naklonski izraz in osrednji glagol (17), kar je v italijanščini prav tako nesprejemljivo (18):

(17) [...] nobeden od njih ni bil pričakoval, da lahko tako majcen otrok napravi toliko dreka. (D 20)

(18) [...] nessuno si aspettava che un bambino così piccolo potesse fare tutta quella merda. (N 21)

Zaporedje stavčnih členov, ki je predvidljivo v obeh jezikih, vendar se ne prekriva, se tiče položaja osebkov glede na naslonke¹⁶. V italijanščini se naslonke nahajajo med osebkom in povedkom, predvidljivo je torej zaporedje: osebek - povratne oblike (it. particelle pronominali) in/ali nepovratne zaimenske dajalniške oblike (it. pronomi indiretto) in/ali zaimenske tožilniške oblike (it. pronomi diretto) – povedek (19-21):

(19) [...] COMÈ VERO CHE QUESTA NAVE SI CHIAMA VIRGINIAN E VOI SIETE I DUE PIÙ GRANDI IMBECILLI CHE ABBIANO MAI SOLCATO L'OCEANO! (N 31)

(20) Si è guardata intorno come se sperasse che qualcuno le dicesse cosa fare. (IT 17)

(21) Mía madre diceva che due cavalli da tiro mi avevano stirato. (IT 11)

Iz primerov (22-24) je razvidno, da se osebek nahaja takoj za vezno besedo in torej pred naslonkami in povedkom, medtem ko se v slovenščini neposredno za vezno besedo nahajajo

¹⁶ V slovenščini si v odvisnem stavku naslonke sledijo v naslednjem zaporedju: 1. vezniška beseda, 2. naklonski členek (naj), 3. glagolske naslonke pomožnika biti, ki se začenjajo s *s-* oziroma v pogojniku (bi), 4. povratne oblike, 5. nepovratne zaimenske dajalniške oblike, 6. zaimenske tožilniške oblike, 7. zaimenske tožilniške oblike, 8. glagolske naslonke s korenomo bo ter naslonka je, 9. nikalni ali kak drug členek (Toporišič 2000).

naslonke, in sicer povratne (18), nepovratne zaimenske dajalniške (19) in zaimenske tožilniške oblike (20), sledita jim osebek in povedek.

(22) [...] ALI PA SE TA LADJA NE IME-NUJE VIRGINIAN IN SPLOH STA OBA NAJVEČJA KRETENA, KAR JIH JE KDAJ ORALO OCEAN! (D 30)

(23) Pogledala je naokoli, kakor bi upala, da ji bo kdo povedal, kaj naj stori. (JT 19)

(24) Moja mama je govorila, da sta me raztegnila dva vprezna konja. (JT 15)

Italijanska interferenca v slovenščini pri zaporedju stavčnih členov

Med jeziki v stiku je pogost pojav interference, t.j. prevzemanja jezikovnih prvin, ki so v izvornem jeziku v nasprotju s predpisano normo oziroma pragmatično rabo. V nadaljevanju bomo predstavili prevzemanje italijanskega besednega reda v stilno nezaznamovanem odvisnem stavku v slovenščino, ki izhaja iz uvodoma predstavljenih kontrastov med jezikoma, in sicer (1) položaja osebkov ob nominalnem glagolu, (2) ob sestavljenih glagolskih paradigmah ter (3) položaja osebkov glede na nekatere naslonke. Analizirani korpus obsega ustna in pisna besedila, ki po funkciji spadajo v praktično sporazumevalno zvrst. Govorci izhajajo iz južnoprimorske regije. Pri oceni govorcevega izvora smo poleg poznavanja govorca oziroma njihove izjave o geografskem izvoru upoštevali pomenske in oblikoslovnoskladenjske značilnosti besedila, ki kažejo na to, da govorec prihaja z južne Primorske.

Položaj osebkov ob nominalnem glagolu

Za slovenščino je v odvisnem stavku z nominalnim povedkom značilno zaporedje povedkova vez – osebek – povedkovo določilo (12-14), medtem ko je za italijanščino značilno zaporedje osebek – povedkova vez – povedkovo določilo (9-11). V primerih od (23) do (27) se osebek umešča pred povedkovo vez, tako v trdilni kot v nikalni obliki, in povedkovo določilo, kar je v slovenščini značilno za govor Obale, in prav gotovo je interferenca iz italijanščine:

(25) In ker so ugotovili, da ta nezadovoljen potrošnik je idealen kupec, seveda, se družbena klima je nekako ustalila na tej brezperspektivnosti, nezadovoljstvu, razočaranjem, jezi... (AZ)

(26) Je pa dejstvo, da vsi, ki se zgražate nad dogajanjem ste sokrivi, ker hkrati podpirate, da se ne bi nič spremenilo. (FRO)

(27) polovica IPS- delavcev je odveč v luki saj delovni procesi so zastareli (FRO)

(28) In če ugotovi, seveda, da je enemu sponzorju zelo zelo pomembno, koliko ljudi posluša tisto oddajo in seveda, ko naredi reklamo, da ljudje so dovzetni za sporočilo tiste reklame, tistega sporočila, potem seveda [...] bo tisto oglasno sporočilo doseglo svoj učinek. (AZ)

(29) Problem je ker vse luči niso enakih oblik npr. nekatere so take oblike da so bolj na udaru UV žarkov, druge manj, potem je verjetno nekaj razlike tudi po letih, materiali se z leti izboljšujejo, prav tako vsi proizvajalci nimajo identičnih materialov itd. itd. (FA)

Položaj osebkob ob sestavljenih glagolskih paradigmah

Sestavljene glagolske paradigme se v slovenščini lahko delijo, med pomožnik in pretekli deležnik se lahko vrinejo osebek, prislov ali drug element. V odvisniku je položaj pomožnikov predvidljiv glede na povratne oblike, nepovratne zaimenske dajalniške oblike in zaimenske tožilniške oblike: pred njimi se umeščajo oblike pomožnika biti, ki se začenjajo s s- (sem, si, smo, ste, so) in pomožnik bi, za njimi pa glagolske naslonke s korenomo bo ter naslonka je. Podobne delitve italijanščina ne pozna, med pomožnik in pretekli deležnik se lahko vrinejo le določena prislovna določila (22). Nedeljenost glagolskih paradigem, ki se pojavlja pri južnoprimorskih govorcih, je tako najverjetneje interferenca iz italijanščine (30 – 31):

(30) In ker so ugotovili, da ta nezadovoljen potrošnik je idealen kupec, seveda, se družbena klima je nekako ustalila na tej brezper-

spektivnosti, nezadovoljstvu, razočaranjem, jezi... (AZ)

(31) Torej, kakšnega partnerja si bo izbral? Ker na ta način bo kreiral odraslost. (AZ)

V sestavljenih povedih z osebkovim odvisnikom se v nadrejenem stavku v slovenščini glagol nahaja za povedkovim določilom, v italijanščini je pred njim. Zaporedje glagol – povedkovo določilo v primeru (32) kalkira italijansko zaporedje, ki pa v slovenščini ni sprejemljivo.

(32) Imam dobro novico: je možno vaditi za odhod. (AZ)

Podobno neskladje s slovenščino prikazuje tudi primer (33), v katerem je glagol v trpni obliki in je osebek impliciten:

(33) preberi koncesijsko pogodbo – je objavljena na spletu. (FRO)

Položaj osebkob ob povratnih oblikah

Skladenjska interferenca iz italijanščine se prav tako kaže v umeščanju osebkob pred posamezne naslonke, kot se pojavlja pri južnoprimorskih govorcih. V slovenščini se osebek umešča med povratne oblike, nepovratne zaimenske dajalniške oblike in zaimenske tožilniške oblike ter povedek (18-20), iz primerov (34) do (41) pa je razvidno, da se Obalni govor skladenjsko prekriva z italijanščino in ne slovenščino.

(34) In ko bodo tile oglaševalci ugotovili, da če pri meni oglašujejo en določen proizvod, da ta proizvod potem se prodaja, tako to deluje. (AZ)

(35) [...] ni vam uspelo, sedaj ko se lomi kopija in počasi kraja v luki se zaključuje pod to ekipo. (FRO)

Povratna oblika se nahaja ob glagolu tudi v primerih, ko osebek odvisnega stavka ni izražen (36), v nadrejenem stavku v nezačetnem (37) in začetnem položaju v povedi (38) ter v povedku s frazeološkim (39) in naklonskim glagolom (40) do (41):

(36) Opažam da s tem iqu-jem razmišljanja si ne zaslužite da je situacija v luki kaj boljša glede IPSA [...]. (FRO)

(37) Pol, ko bo on shodil, ko bova šla igrat fuzbal, pol bom jaz se vključil v te zadeve. (AZ)

(38) Se upira tistemu, kar jasno in nedvoumno zahteva Zakon o delovnih razmerjih. (FRO)

(39) Tisti trenutek, ko uspete, uspete se dotakniti stranke na tak ali drugačen način [...], je seveda bistveno večja možnost, da bomo tisto blago ne samo poskusili, ampak kasneje tudi kupili. (AZ)

(40) Retrans ne bo pomagalo meni se jokati, pritoževati, bo treba se organizirati in poiskati gazdo. (FRO)

(41) Boš moral se obrniti na Kreblija in Pečar, novo oni so avtorji te zgodbe IPS (FRO)

V slovenščini se v odvisnem stavku povratne oblike nahajajo pred predmetom v orodniku (s tem iqu-jem) (36) in frazeološkim glagolom (uspete) (39). V enostavni povedi in v nadrejenem stavku se nahajajo za glagolom, ko je ta na začetku stavka (38), za naklonskim glagolom (40), (41) in pred pomožnikom za prihodnjih (37), (40) in (41). Stalna raba povratnih oblik ob glagolu, kot jo prikazujejo zgornji primeri, je bistveno preprostejša od rabe v slovenščini, kar prav gotovo pripomore k njenemu intenzivnemu prevzemanju iz italijanščine. Tendenca k ekonomičnosti v jeziku je pogosto pomemben kriterij prevzemanja posameznih jezikovnih struktur na vseh jezikovnih ravneh.

Položaj osebka in zaimenskih tožilniških oblik

V slovenščini se v odvisnem stavku zaimenske tožilniške oblike umeščajo pred osebke in povedke, medtem ko je v italijanščini osebke pred zaimensko tožilniško obliko in glagolom. Funkcija osebka je v italijanščini torej vezana na položaj v stavku. Umeščanje osebka pred zaimensko tožil-

niško obliko v slovenščini lahko pripišemo interferenci iz drugih jezikov, pri govorcih južne Primorske je zagotovo najmočnejša interferenca iz italijanščine (42-44):

(42) Ko boste vi ga dali spat in imeli namen, da on hitro zaspi, ne bo hitro zaspal. (AZ)

(43) klemen mislim da je strah o 15 časih malo odveč...ker še italjani jih v normalnem življenju ne uporabljajo toliko... (FC)

(44) In selekcija sedaj ne pride več v postev, ker sodisce ti bo zaposlilo na delovno mesto disponenta osnovnosolca, ce je v podrejenem in prikritem razmerju opravljal zadolžitve slednjega. (FRO)

Umeščanje osebka pred zaimensko tožilniško obliko se pri govorcih južne Primorske pojavlja tudi v enostavni povedi (45):

(45) Tudi nikoli nihče te ne more pripraviti [...]. (AZ)

Zaznamovani besedni red

Čeprav zaznamovani besedni red ni temeljni predmet analize pričujočega članka, navajamo primer premeščanja predmeta na levo (it. dislocazione a sinistra) (46), saj menimo, da je prevzemanje zaznamovanega besednega reda posebno močan primer interference iz italijanščine v govoru Slovenske Obale. Način premeščanja stavčnih členov v skladijsko zaznamovanem besednem redu se v slovenščini bistveno razlikuje od italijanščine¹⁷. Pojav premeščanja predmeta na levo z ustreznim povzemanjem (it. ripresa pronominale) z zaimensko tožilniško obliko (jih) gre tako prav gotovo pripisati interferenci iz italijanščine.

17 Najpogostejši načini premeščanja stavčnih členov v zaznamovanem besednem redu v sodobni italijanščini so premeščanje predmeta na levo (Giorgio, io non lo conosco), na desno (Non lo conosco, Giorgio), nedoločeno jedro (it. tema sospeso) (Il professor Piva, nessuno può dimenticarlo; Al professor Piva, nessuno [gli] affiderebbe un bambino; Di Giorgio, [ne] hanno parlato bene), topikalizacija (TUO FRATELLO ho visto; A TUO FRATELLO ho parlato; DI FILOSOFIA stavamo discutendo; A EDIMBURGO, ha studiato), anaforična antepozicija (it. anteposizione anaforica) (La stessa proposta fece poi il partito di maggioranza) ter antepozicija kvantifikatorjev (it. anteposizione dei quantificatori) (Qualcosa avrà fatto, nella vita; Di qualcosa avete parlato) (Benincà 2001).

(46) En kup tistih osnovnih čustev: veselje, žalost, jeza, strah, gnus, to so osnovna človeška čustva, jih je možno prenesti, sporočiti samo z dotikom, brez ene besede. (AZ)

Zaključki

Analiza besednega reda v južnoprimorskem pokrajinskem govoru je pokazala na močan vpliv italijanske skladnje na zaporedje stavčnih členov. Tendence gre v glavnem v smeri skladenjskega poenostavljanja, v katerem se osebek vedno nahaja pred povratno obliko in/ali povedkom in/ali predmetom, tudi ko je predmet izražen z zaimensko tožilniško obliko. Analiza korpusa se je sicer ukvarjala predvsem z nezaznamovanim besednim redom v odvisnem stavku, vendar se je pokazalo, da je omenjeni besedni red stavčnih členov in naslonk (osebek – povratna oblika –/– zaimenska tožilniška oblika –/– povedek –/– predmet) konsistenten ne glede na skladenjsko zgradbo povedi: pojavlja se tako v enostavnih povedih, kot v sestavljenih povedih, in sicer tako v nadrejenem stavku kot v odvisniku. Besedni red bi ostal nespremenjen tudi ob prisotnosti prislovnega določila ali prislova, kot se je npr. pokazalo v raziskavi Caharije Pizzolitto (1991/92). Tudi Ožbot (2009) je ugotovila, da študenti pri prevajanju iz italijanščine v slovenščino ohranjajo v glavnem nespremenjen besedni red. Pri prevajanju je zaradi neposredne prisotnosti italijanske osnove možnost pojava interference sicer še višja kot pri sporočanju, vendar so rezultati obeh analiz primerljivi. Predvidevali smo, da bodo rezultati primerljivi tudi s slovenščino južne Primorske, kar se je potrdilo. Kvantitativna analiza bi prav gotovo pokazala, da je interferenca pogostejša med zamejci, saj je v zamejstvu italijanščina bistveno bolj prepletena s slovenščino, pa tudi stik s samo italijanščino je pogostejši in intenzivnejši.

Posebej zanimiva je ugotovitev, da se interferenca pojavlja tudi pri mlajših govornicah, ki pred vstopom v šolo niso v aktivnem stiku z italijanščino. V svojem okolju (lahko) zaznajo dvojezične napise, slišijo italijanske govorce, obiščejo institucije italijanske narodnostne skupnosti,

vendar je ta stik stihijski in zgolj na receptivni ravni. Ugotovitev kaže na zgodovinsko prepletenost med slovenščino in italijanščino, ki se prenaša medgeneracijsko in se torej ohranja tudi pri mlajših generacijah, ne glede na kakovost njihovega stika z italijanščino.¹⁸

Glede na to, da so otroci danes prej v stiku z angleščino kot z italijanščino, bi v nadaljnjih raziskavah veljalo preveriti 'vitalnost' italijanske interference pri besednem redu v njihovem govoru. Podobno kot se kaže premo sorazmeren upad sporazumevalne zmožnosti v italijanščini in dvig sporazumevalne zmožnosti v angleščini pri otrocih z južne Primorske bi se najbrž pokazala tudi vse večja vloga angleščine in posledično vse manjša vloga italijanščine na njihov razvoj skladenjskega besednega reda v slovenščini.

Oznake

- AZ Aleksander Zadel. Moč in pomen dotika. Strokovno predavanje. Dostopno na: <https://vimeo.com/149742446> ter Koliko smo resnično svobodni. Intervju. Dostopno na: <http://studio12.si/medsebojni-odnosi/pisan-svet-odnosov/aleksander-zadel-koliko-smo-v-resnici-svobodni/>.
- D Alessandro Baricco. Devetsto (prevod Maja Novak). Ljubljana: Vale-Novak, 2000.
- FA Forum Alter spletna scena. Dostopno na: <https://www.alter.si/tabla/showflat.php?Number=907960&page=4>.
- FC Forum Cosmopolitan. Dostopno na: <http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=16798>.
- FRO Forum Regional obala. Dostopno na: <https://www.regional.obala.si/>.
- IT Niccolò Ammaniti. Io e te. Torino: Einaudi, 2010.

¹⁸ V spontanih zapisih enojezičnega dečka, nastalih v starosti med šestim in devetim letom, se v besednem redu stavčnih členov pojavlja interferenca iz italijanščine: Aha zglada da vsi naši načrti imajo razbijanje glave; NOSEK JE VPRAŠAL ČE LAHKO SE GRIGRAT VEN Z NOVIMI PRIJATELJI.

JT Niccolò Ammaniti. Jaz in ti (prevod Vera Troha). Ljubljana: Študentska založba, 2011.

N Alessandro Baricco. Novecento. Milano: Feltrinelli, 1994.

Summary

Negative language transfer or interference refers to the influence of one or more languages on the language(s) one speaks or learns, where the knowledge transferred is in contrast with the language it is applied to. Modern languages are influenced by a variety of languages, primarily English, through mass media and information and communication technologies. However, traditionally, interference is specific to languages in contact. Its direction and strength depend on various, mainly social circumstances. Interference refers to all linguistic levels, the most frequent and the strongest being the lexical interference. The article discusses the borrowing of Italian word order in Slovene in stylistically unmarked dependent clauses as an example of Italian interference in Slovene of the Littoral area. The corpus subjected to analysis comprises spoken and written texts in semi-formal and informal style. From the corpus analysis emerges a strong influence of the Italian word order on the word order in Slovene speakers of the Littoral, deviations from Slovene norm in particular linguistic norm were observed in the subject position next to the nominal predicate, complex verb paradigms, reflexive pronouns and direct pronouns. The tendency observed is towards syntactic simplification, where the subject always precedes the reflexive pronoun, and/or the predicate and/or the direct object, even when the latter is expressed by a direct pronoun. The corpus analysis dealt primarily with the unmarked word order in the dependent clause, however a consistency in the word order subject – reflexive pronoun –/– direct object –/– predicate –/– direct object was observed, regardless of the syntactic clause structure: it appears both in simple sentences and complex clauses, where it is present in the main as well as in the dependent clause. Studies of language interference are crucial to understanding sociolinguistic relations between linguistic groups in areas of linguistic (and cultural) contact, as well as raising awareness about potential interference in language production. Although studies on error analysis have shown

that not all errors produced by learners can be associated to language interference and that some potential errors, identified by the contrastive analysis, do not occur, the awareness on linguistic contrasts between languages is a powerful means to a more accurate and proficient language use.

Povzetek

Med jeziki v stiku je zaznaven pojav interference, t.j. prevzemanja jezikovnih prvin, ki so v izvornem jeziku v nasprotju s predpisano normo oziroma rabo v sporazumevalnih položajih. Čeprav je pojav informacijsko-komunikacijskih tehnologij pomembno vplival na pojav interference iz tujih jezikov, predvsem angleščine, je interferenca značilna predvsem za jezike v stiku na dvojezičnih ali večjezičnih območjih ter za jezike v stiku zaradi ekonomskih, političnih ali demografskih dejavnikov, pri čemer je smer in jakost prevzemanja odvisna od številnih, predvsem družbenih okoliščin. Interferenca zadeva vse ravni jezika, najpogostejša in najbolj opazna je sicer na pomenski ravni v obliki prevzetih besed, vendar so nanjo občutljive tudi ostale ravni jezika. V prispevku je predstavljeno prevzemanje italijanskega besednega reda v stilno nezaznamovanem odvisnem stavku v slovenščino kot primer italijanske interference v slovenščini južne Primorske. Analizirani korpus obsega govorjena in pisna besedila, ki po funkciji spadajo v praktično sporazumevalno zvrst. Analiza besednega reda v pokrajinskem govoru južne Primorske je pokazala na močan vpliv italijanske skladnje na zaporedje stavčnih členov pri govorcih z Obale. Odstopanja od norme slovenskega jezika, ki so se pokazale v raziskavi, se nanašajo na položaj osebka ob nominalnem povedku, ob sestavljenih glagolskih paradigmah, ob povratnih oblikah in ob zaimenskih tožilniških oblikah. Tendenca gre v glavnem v smeri skladenjskega poenostavljanja, v katerem se osebki vedno nahajajo pred povratno obliko in/ali povedkom in/ali predmetom, tudi ko je predmet izražen z zaimensko tožilniško obliko.

Analiza korpusa se je sicer ukvarjala predvsem z nezaznamovanim besednim redom v odvisnem stavku, vendar se je pokazalo, da je omenjeni besedni red stavčnih členov in naslonk (osebki – povratna oblika –/– zaimenska tožilniška oblika –/– povedek –/– predmet) konsistenten ne glede na skladenjsko zgradbo povedi: pojavlja se tako v enostavnih povedih, kot v sesta-

vljenih povedih, in sicer tako v nadrejenem stavku kot v odvisniku. Analiza interferenc iz sosedskega jezika pomembno prispeva k sociolingvističnem poznavanju razumevanju značilnosti govorcev določene govorne skupine in njihovih odnosov z govorci drugih govornih skupin, s katerimi so v stiku. Rezultati analiz imajo prav tako pomembno vlogo v izobraževanju, predvsem pri jezikovni vzgoji. Čeprav se je sčasoma izkazalo, da protistavna analiza jezikovnih sistemov ne more predvideti vseh napak, ki se pojavljajo pri učenju jezikov, in da se številne napake, ki naj bi se pojavile zaradi kontrastov med jezikoma, ne pojavijo, ostaja poznavanje (potencialnih) interferenc način, ki govorceu omogoča, da se v svojem in/ali drugem oziroma tujem jeziku izraža pravilneje.

Literatura

- Alfonzetti, Giovanna. "Commutazione di codice." In *Enciclopedia dell'italiano* Treccani. Roma: Istituto dell'enciclopedia italiana, 2010. [http://www.treccani.it/enciclopedia/commutazione-di-codice_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/commutazione-di-codice_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)
- Benincà, Paola. "L'ordine degli elementi della frase e le costruzioni marcate." In *Grande grammatica italiana di consultazione*, vol. I, ur. Lorenzo Renzi, Giampaolo Salvi, Anna Cardinaletti, 115 – 226. Bologna: Il Mulino, 2001.
- Berruto, Gaetano. "Le varietà del repertorio." In *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi*, ur. Alberto A. Sobrero, 3-92. Bari: Laterza, 1993.
- Berruto, Gaetano. *Prima lezione di sociolinguistica*. Bari: Laterza, 2004.
- Caharija Pizzolitto, Vera. "Interference z italijanščino v pisnih izdelkih učencev srednje šole v Nabrežini." *Jezik in slovstvo* 37, no. 8 (1991/92): 217-225.
- Greenberg, Joseph. "Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements." In *Universals of Language*, ur. Joseph Greenberg, 73-75. London: MIT Press, 1963.
- Kranjc, Simona. "Otroški govor." *Jezik in slovstvo* 38, no. 1-2 (1992/93): 19-28.
- Ožbot Martina. "Nekaj kontrastivnih beležk o italijanščini in slovenščini in nekaj opazanj o jezikovni produkciji pri govorcih slovenščine v Italiji." *Jezik in slovstvo* 54, no. 1 (2009): 25-47.
- Sabatini, Francesco. *L'italiano nel mondo moderno. Tra grammatica e testi. Vol II*. Napoli: Liguori, 2012.
- Serianni, Luca. *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria*. Torino: Utet, 1989.
- Sobrero, Alberto. *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. II Vol*. Bari: Laterza, 1993.
- Toporišič, Jože. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja, 2000.